

397

א.ד.

פרומיקול מס. 8/א

מישיבת ועדת העבודה

התקיימה ביום ד', ג' באדר, תשמ"ז - 15.2.1956 בשעה 9.00

נ ו כ ח י ם

חברי הוועדה: היו"ר ה. ברגר
מ. קלמר
א. רימלח
י. ריפתיך
א. שוסטק

מוזמנים: שר המסחר והתעשייה פ. ספיר.
מר עילם - המנהל הכללי של משרד העבודה.

סדר-היום: דיון על מצב התעסוקה בתעשייה.

היו"ר ה. ברגר: אני פותח את הישיבה.

יש כמה סעיפים בסדר-היום שלא נוכל למפל בהם בגלל מחלתה של שרת העבודה.

חושבני שבשם כולנו רשאי אני לברך את שר המסחר והתעשייה שזו לו ההופעה הראשונה בוועדת העבודה. רצינו לשמוע ממנו סקירה על מצב התעסוקה בתעשייה, ואני מקווה שהשר יעמוד גם במיוחד על שאלת הקרן לתעסוקה אשר פעלה אשתקד, ולפי הדין שהגיעו מחוגי ההסתדרות, לשכות העבודה והתאחדות בעלי התעשייה מילאה תפקיד לא קטן, ותפקיד חיובי, בעיקר בקרב בעלי המלאכה ובתעשייה הזעירה. הרושם הכללי הוא, שמפעליה אשר קיבלו על עצמם התחייבויות מסוימות, עם קבלת התמיכה מקרן התעסוקה, גם עמדו בהתחייבויותיהם. השאלה היא אם אפשר לעשות משהו בשטח זה גם השנה, כי יש ידיעות מדאיגות על מצב התעסוקה בתעשייה.

שר המסחר והתעשייה פ. ספיר: אנו מזרימים כספים לתעשייה באמצעות חמשה צינורות, שכל אחד לחוד וכולם יחד פירושים:

תעסוקה.

זו השנה השניה שאנו מקציבים כספים לרכישת ציוד מכספי השילומים בעיקר בשביל מפעלים חדשים או להשלמות, ובמקרים בודדים גם להחלפת ציוד. עד היום הוזמן ציוד, שחלקו הגיע ארצה וחלקו בתהליך ייצור, עבור כ- 600 מפעלים. ערך הציוד שנרכש, בשלבים השונים של ההזמנות, מגיע ל- 25 מיליון דולר. סכום זה אינו כולל את ההקצבות למפעלי פיתוח, זהו סכום ניכר בהשוואה למה שקיבלה התעשייה מכספי הבנק ליצוא ויבוא, לאחר מלחמת העולח השניה ומלחמת השחרור, כאשר היתה רעבה להשקעות. התעשייה קיבלה 20 מיליון דולר, ובסכום זה לא כלולים 2,5 מיליון דולר שניתנו לחברת החשמל ו-2,5 מיליון לחברת האשלג. למעשה קיבלה התעשייה 15 מיליון דולר, בחוספת 5 מיליון שניתנו למפעל הדשנים.

אד.

הסכום של 25 מיליון דולר מתחלק גם כן לשלביה שונים, וציוד בטכום של 15 מיליון כבר הוזמן עבור 500 מפעלים החל מ"אתא" שעבורה הוזמן ציוד בטכום של 1,5 מיליון דולר וכלה במפעלים קטנים הרוכשים 3 - 2 מכוונות. על סכום של 3 מיליון דולר נעשו סידורים עם הבנקים ונותרו רק בירורים טכניים, ועל סכום דומה מרם נסתיימו הסידורים עם בעלי התעשייה.

ההלוואות ניתנות למפעלים השונים לפי שלושה סימני היכר: (1) הגדלת היצוא; (2) הקמת היבוא; (3) שיקולים במחויבים. לאחר בחינה ומתן האישור - יש פרוצידורה מסוימת בין הבנק לבין התעשיין.

הצינור השני שבאמצעותו מזרימים כספים הוא - מתן סכומי כסף במזומנים להקמת מפעלים, ואלה אינם סכומים מבוטלים. בתקציב 1952/3 הוקצבו 7 מיליון ל"י למטרה זו; בתקציב 1953/4 - קרוב ל- 6 מיליון; בתקציב 1954/5 אושר סכום של 4 מיליון ל"י. חלק מהסכומים הללו ניתנים במכוונות, וחלקם - במזומנים. סכומים אלה מהווים 50% - 60% מהשקעות המפעלים.

א. שוטטק: לאיזה סוגי מפעלים חדשים ניתנים הכספים?

שר המסחר והתעשייה פ. ספיר: אני יכול לציין כמה מהם: "אוקסיד", "זחל", "ברבור", "קלת", "מכתשים", "פגיז" וכו'.

א. שוטטק: מהי ההצדקה למתן מזומנים למפעל כמו "ברבור"?

שר המסחר והתעשייה פ. ספיר: ההנחיות הן אלה הקיימות לגבי הקצבות מכספי השילומים, לפי סימני-ההיכר שציין את קודם לכן.

הצינור השלישי - הוא הון חוזר לתעשייה. בתקציב 1952/3 הוקצב סכום של 1 מיליון ל"י להון חוזר לתעשייה; בתקציב 1953/4 - 750,000 ל"י; בתקציב 1954/5 - 800,000 ל"י; בתקציב 1955/6 - 800,000 ל"י.

אנו מגיעים לכלל הסכום עם הבנקים על מתן סכום כפול, והם נותנים במוצק 750 פרוטה תמורת לירה.

הצינור הרביעי - הון חוזר במיוחד לייצוא. התחלנו בכך ב-1953/4, אז הוקצב סכום של 1,5 מיליון ל"י למטרה זו; ב-1954/5 - 1,600,000 ל"י ובשנת 1955/6 - 2,5 מיליון ל"י.

הסכומים הללו לא שולמו במלואם, ואנו מקווים שבחדש מאי השנה נשלח את כל הכספים לתעשייה, כולל החובות עבור שנים קודמות. אמצעים מוגברים קיבלה התעשייה רק במשך שלוש השנים האחרונות, ועד אז היו אלה סכומים קטנים. גם ההון החוזר ליצוא מבוטס על כך, שהבנקים מוסיפים 750 פרוטה ללירה.

הצינור החמישי - מתן אמצעים לתוספת תעסוקה. למטרה זו הוקצב סכום של 3,600,000 ל"י על-ידי הממשלה. עד לפני חדש שולם סכום של 4,600,000 ל"י (הבנקים נתנו תוספת) וקיבלו אותו 130 מפעלים גדולים ו- 70 זעירים.

ועדת משותפת של משרד העבודה, מסחר ותעשייה והאוצר, בה היו משקיפים ויועצים מיעה הסתדרות העובדים, התאחדות בעלי התעשייה, אישרה את חלוקת הכספים למפעלים השונים אשר התחייבו לקבל פועלים נוספים להגדלת הייצור. ובאמת קיבלו מפעלים אלה 1,900 פועלים קבועים ו- 500 ארעיים. הכספים ניתנים לשיעורים, כדי להיווכח את הפועלים מועסקים באמת.

לכל אלה אני חייב להוסיף טעיף אחד, שניתן בעידודנו, והוא נוגע להכוונת האשראי. לאחר החלטה בדבר הקפאת האשראי, מכוונים אותו לשני טעיפים עיקריים: תעשייה וחקלאות. אין בידי מטפריים, אולם אחוז האשראי לתעשייה וחקלאות מכלל האשראי גדל באופן ניכר, ואפילו בענין זה צועדת התעשייה לפני החקלאות. אולם לא רק זאת - דאגנו להפשרת 9 מיליון ל"י להגדלת האשראי, 4,5 מיליון לתעשייה ו-4,5 מיליון לחקלאות.

אם נוסיף לזה את הקרן בת 5 מיליון דולר לאשראי על-חשבון יצוא מבנק ישראל ואת קרן התעטוקה שהחלה לפעול - אזי תתקבל תמונה שלמה ויתברר שנעשה משהו חשוב בשטח זה במשך השנים האחרונות.

מה אנו מתכוונים לעשות בשנת התקציב הבאה? סכום של 10 מיליון נועד לרכישת ציוד מכספי השילומים, וההגבלה היחידה של טעיף זה היא אפשרות ויכולת הקליטה של המפעלים הפועלים לפי סימני ההיכר שהזכרתי. במידה והתעשייה תזדקק לסכום יותר גדול - היא תקבל אותו, כי יש לנו מקדמה. הכספים הללו ניתנים בהלוואה ל-12-8 שנים.

כן יש בתקציב סכום שני - 18,200,000 ל"י להקמת מפעלים חדשים, ולמעשה הסכום הריאלי הוא 16 מיליון, כי לגבי 2,200,000 ל"י יש החייבויות. הוגשו לנו הצעות ותכניות על סכום של 30 וכמה מיליוני ל"י, ואנו רק בראשית השנה. אם ועדת העבודה תהיה מעוניינת לשמוע פרחים על המפעלים השונים - נהיה מוכנים לעמוד לרשותה ולטפח לה את הא נפורמציה המבוקשת.

סכום שלישי, שיש לצרפו לסכום הקודם, הוא 1,5 מיליון ל"י להון חוזר. אנו מקווים להגיע לכלל הסדר עם הבנקים שהסכום יהיה יותר גדול.

כן הוקצב סכום של 1,5 מיליון ל"י להון חוזר לייצוא. 2/1 מיליון ל"י להון חוזר לבעלי מלאכה, באמצעות הבנק למלאכה.

התקציב לתעטוקה מגיע ל-1,750,000 ל"י: 1 מיליון ל"י בתקציב משרד המסחר והתעשייה ו-750,000 ל"י בתקציב משרד העבודה.

כל הטעיפים הללו מצטרפים לסכומים ניכרים, ובמידה והתעשייה תהיה זקוקה לאמצעים נוספים בשביל הקמת מפעלים - הרי יש מחשבה - ושר האוצר דיבר על כך בנאומו בכנסת - להוציא למטרה זו סדרה של איגרות חוב.

כל האמצעים הללו שהוזרמו לתעשייה לא מנעו בעד אי-היאבות והתנודות לרעה שחלו לאחרונה בתעשייה, ובוודאי כמה נימוקים לכך. הייצור כשלעצמו גדל והולך. בשנת 1954 הוא גדל ב-18% וב-1955 - ב-12-13% לעומת 1954. הייצוא, לעומת זאת, כמעט ולא גדל (למעשה, היצוא התעשייתי גדל והתקלטי ירד) וזוהי עובדה שהסחורה נספגה על-ידי השוק המקומי. במידה ואנשים נוספים עכשיו להתאפק בקניות - נוחן הדבר את אותותיו. אני יכול להביא דוגמה מענף חשוב אחד, ענף הבנין.

בארץ עסוקים מסביב לבנין כ-70 אלף איש. שתי התכניות החלת-שנתיות לבניית 40 אלף יחידות דיור, 15 אלף בשנת 1954/5 ו-25 אלף ב-1955/6, הן בשלב של גמר. התכנית החדשה של הסוכנות ומשרד העבודה, שאין עבודה עדיין כל הכסף, היא לבניית 6,000 יחידות בלבד, וזה אומר שאנו עומדים בשנה הקרובה בפני צמצום רציני בענף זה. אם נציין גם את הצמצום בשוק הפרטי של הבנין, הרי יתחוויר לנו שהדבר בהכרח משפיע על חפוקת המוצרות, על בתי-הארושת למלט, שאינם מנצלים את הפוטנציאל שלהם, וכדומה. בתעשיית הנעליים, למשל, מורגשת רוויה, וכך בתעשיות אחרות. אלו הן תנודות שמטפיעות וממביעות את חותמן על כלכלת הארץ. הדבר ניכר בתעשייה, ואיש אינו יכול להתנבא אם אי-היאבות היא תופעה חולפת אם לאו, כשם שאי-אפשר להסביר מדוע לפני ארבעה חודשים חיינו בתהליך של אינפלציה, ובחודשים האחרונים לא עלו אמצעי התשלום.

א.ד.

י. ריפתין:

חושבני ששאלת התעסוקה בתעשייה ראויה לשיחה רצינית בוועדת העבודה. אני מציע לקיים בירור בנושא זה בנוכחות השר באחת הישיבות הבאות.

א. שוטמק:

מהו ההגיון להקציב שוב 16 מיליון ל"י להקמת מפעלים חדשים, בו בזמן שהמפעלים הקיימים אינם יכולים להחזיק את המנגנונים שלהם? האם אין לחשוב שאותם 16 מיליון הל"י, באם היו מוקצבים למפעלים קיימים, היו מאפשרים תעסוקה והחזקת העובדים שישנם בתעשייה, כולל תעשיית הבניין?

א. רימלם:

יש בדרך-כלל מפעלים תעשייתיים, אשר גם בזמנים כתיקונים לא ניצלו את הפוטנציאל התעשייתי שלהם אלא ב- 80% - 60%. האם התמיכה ניתנת לטוב מפעלים שדוגמתם אינם קיימים ואפשר להניה שהם ייצרו צריכה שמביאים מחו"ל? האם זהו המבחן?
על ענף הטכטיל עובר בימים אלה משבר, ומפעלים רציניים מוכרים את מכונות ומפחיות פועלים. והנה יש רושם, שמקימים מפעלי טכטיל חדשים. האם מפעלים כאלה ראויים לתמיכה מאמצעים ציבוריים?

מ. קלמר:

החקלאות ותהעשייה הם שני היסודות עליהם מושחתת כלכלת המדינה, ויש לקדם בברכה את העזרה שמושייה הממשלה לשני ענפים אלה.

בעתונות נכתב על כך, שבית-חרושת "אתא" אינו מוכן לקנות כותנה מחוצות-מקומית, והוא מזמין כותנה מחו"ל. האם אין אפשרות להכריח מפעל כזה, המקבל הקצבות הממשלה, להשתמש בכותנה מקומית ולא בכותנת-יבוא?

האם סימני החכר של 600 המפעלים אשר קיבלו ציוד והון חוזר היו: הגדלת הייצוא או הקטנת היבוא?

שר המסחר והתעשייה פ. ספיר:

אני מבין שבישיבה הבאה נקיים את המשך הבירור ואז תינתנה גם התשובות לשאלות.

מר עילם:

חברים ותיקים של ועדת העבודה יודעים, שלקראת התקציב לשנת 1954/5 היה דיון בוועדת העבודה על נושא התעשייה ואז נולד הרעיון של קרן התעסוקה. הסכום שנועד למטרה זו הופרש מתקציב משרד העבודה, והקרן פעלה במשרד המסחר והתעשייה באמצעות ועדה בה היו מיוצגים שלושת המשרדים: העבודה, המסחר והתעשייה והאוצר. ועדה זו הכינה את החומר ואישרה את ההלוואות. ההנחיות היו אלה שדיבר עליהם שר המסחר והתעשייה לגבי אשראי: העדפת מפעלים חתומים לפוטנציאל הכלכלי של הארץ.

מפעלי תעשייה המייצרים לייצוא - קיבלו הלוואה בסכום של 2,000 ל"י לפועל לשנה; מפעלים שפעלו להקטנת היבוא - 1,750 ל"י לפועל, ומפעלים אחרים, שהיו נימוקים רציניים להכללתם - 1,500 ל"י לפועל.

כך הופרשו שני סכומים: האחד - לצורך חיזוק התעשייה והמלאכה בירושלים - ולגבי המפעלים בירושלים לא היתה כל הבחנה והם קיבלו 2,000 - 1,500 ל"י לפועל לשנה, לפי טיב המפעל ומצבו; והשני - לקונסורציום של הבנק הלאומי ובנקים אחרים, שנתן אשראי למפעלים קטנים, שהיו זקוקים לאשראי. הוועדה לא בחנה את העניינים, אלא בכל מקרה העבירה זאת לקונסורציום ושם נבחן מצב האשראי.

א.ד.

בעת שהקרן טרם החלה לפעול ורק קבעה יסודות לפעולתה, נשתרר הלך-רוח של פיסורים במקומות מסוימים, והתאחדות בעלי התעשייה וההסתדרות גילו רגישות לגבי סוגי מפעלים כאלה. עניין זה טומן בחובו סכנה, כי ברגע ואתה נענה בנדיבות למפעל העומד בפני פיסורים, הרי נוצרת סיטואציה שרבים מאימית בפיסורים, ואין אפשרות של הבחנה, והקרן אשר נועדה להרחבת ממדי הקליטה בתעשייה, נהפכת לקרן שתפקידה לשמור על הקיים. במקרים כאלה היו מאבקים לא קלים בין הקרן לבין המעוניינים, ואפשר לומר שפחות או יותר נמצא השביל הנכון.

היו כמה תופעות שליליות בבקשות לקרן ובהמצאת הנתונים, וכן היו כמה תופעות של שימוש לרעה, ולא הייתה הבחנה בנדון בין מצד בעלי המפעל ובין מצד ועדי הפועלים. אולם בדרך-כלל אפשר לומר שהמעשה הזה קלע למטרה ופועלים רבים נכנסו לעבודה במפעלים. מתוך קרוב ל- 2,000 פועלים שנכנסו לעבודה, כשליש נשארו קבועים.

הקרן נמנעה ממתן עזרה בכמה תחומים ספציפיים. היא סירבה להיענות לתעשיית ההדורים והשימורים, כי זוהי תעשייה עונתית, ובראשית פעולתה יכלה הקרן להיענות רק כאשר ניתנו הצהרות בטוחות על תוספת פועלים. כמו-כן לא סיפלה הקרן בנושאים כמו: תעשיות נעליים או טכסטיל, העובדות לצרכי השוק המקומי, כי תוספת פועלים בבית-הרושח אחד לנעליים תגרום להקטנת מספר הפועלים במפעל האחר. הוועדה לא נעתנה לבקשות שנתקבלו מענף המחכת, אלא במקרים מועטים. אמנם ענף זה היה זקוק לפועלים, אבל דאגנו שקבלתם תיעשה שלא באמצעות מיפולה של הקרן, היות ותעשייה זו זקוקה לבעלי מקצוע שאין רבים כמותם.

אם לשקול את פעולותיה של הקרן מבחינת תוספת התעסוקה והשרשת אנשים בעבודה בתעשייה, אפשר לומר שהמטרה הושגה באמצעים לא גדולים ובהשקעות לתקופה קצרה למדי, עד כדי כך שהיתה אפשרות בקיץ אשתקד להשתמש בכספים החוזרים ולהשקיעם בפעולות יסוד בתעשייה - ולא מחדש בקרן, - וברור שזהו קרבן לא גדול כדי לקדם את העניין.

מהקרן נהנו מפעלים גדולים וחשובים בארץ, העשויים לקדם לא רק את שאלת קליטת הפועלים אלא גם את חיזוק יסודותיהם הכלכליים - והפיזור היה בחלקו באזורים הראויים לקידום במרחבי הארץ. אולם תכליתה של הקרן היתה בעיקר לתת תשובה לבעיית המובטלים המצויים לאו דוקא באזורי פיתוח.

בימים האחרונים סוכת על הפעלת הקרן החדשה בסכום של 1,750,000 ל"י : 1 מיליון מתקציב משרד המסחר והתעשייה ו-750 אלף ל"י מתקציב משרד העבודה. אפשר לומר בוודאות, כי בתנאים מסייעים יכולה הקרן להגיע לסכום של 3 מיליון ל"י. בנקים כמו : הבנק הלאומי, בנק הפועלים ובנק לדיסקונט, משתפים פעולה, וכל מי שמבקש הלוואה מודיע באיזה בנק הוא מעוניין לקבל את האשראי. (מ. קלמר: לפי איזו רביית?) דומני שהלקוח שילם עד כה רביית של 6%. אינני בטוח שזהו שיעור הרבית המתאים כיום, כי הוא נקבע באביב 1954 וגזו היו מושגים אחרים על רביית. אני מניח שכיום תהיה הרביית בגבולות של 7%. (מ. קלמר: בנק לדיסקונט גבה תוספת) שיעור הרביית נקבע בין הממשלה והבנקים, והה שומרים על כך. ייתכן שבנק לדיסקונט גבה איזו תוספת פאשר נתן מקדמה, לאור הפיגור של האוצר בתשלומים. זה היה רווח צדדי של הבנק, ופרמ לזה הכל התנהל כסדרו.

מ. קלמר: האם אשראי זה השפיע על הנפח?

מר עילם: הקרן חתאמה עם הבנקים בקרן של לירה תמורת לירה. כאשר באה הגזירה בדבר הנפח, לא התירו לבנקים לחשב את חלקם בקרן מחוץ לנפח שנקבע. אני חלקתי בזמנו על עמדה זו של נגיד הבנק.

אני סבור שהקרן החדשה תושתת על אותם היסודות כי הנסיון שנרכז מפעולת הקרן הראשונה מוכיח, שאין אורך ברביזיה של הקו בו נקטנו.

לא אוכל לומר עתה מהו מספר הפועלים שיתווספו ומהו הטכום שיש לתת למפעל לכל פועל לשנה, כי המושגים היום אינם אלה של שנת 1954, וקנה-המידה יצטרך להשתנות. אם טכום הקרן יגיע ל- 2,750,000 ל"י, יש להניח ש- 1300 פועלים יוכלו להיכנס למפעלים.

אני מניח שתוך המחצית השנייה של החדש ייקבעו הדברים באופן סופי והקרן תתחיל בפעולתה. הפרוצידורה בין הקרן לבנק ובין הבנק ללקוח נמשכת כמה שבועות, ולכן העובדה שהתקציב ירח אושר סופית אינה צריכה להדאיגנו.

בדרך-כלל יש כמה קשיים, ואותם המפעלים העובדים עבור השוק המקומי הם כיום במצב בלתי-נוח, כמו המפעלים הניזונים סביב מקצוע הבנין. מצב מפעלי הנעליים הוא רע, והוא הדין לגבי חלק מתעשיית הטכסטיל היום והאיבוד נמנע עכשיו מלקנות. מצב הדברים בתעשיית הארץ אינו פשוט. השוק הוא דל, האוכלוסיה קטנה לעומת המודרניזציה של המפעלים. גם היצוא יש והוא טובל מפני שאין לו עורף למכירת חלק מהמוצרים בשוק הפנימי. במצב זה ברור, שכל מוצר שהוא בדרגה שניה של חיוניות - ראשון לסבול, ולכן יש גם כמה מפעלים שהגיעו לכלל הסתבכות.

היו"ר ה. ברגר:
אנו נמשיך את הביורר בישיבה שתקיים בעוד שבועיים.

א. שוטמק:
שמענו שמשרד העבודה נפגע בתקציב. היינו רוצים לשמוע מדוע נשפך חרוץ-האף דוקא על משרד העבודה. אני מבקש שמנהל משרד העבודה ימסור לנו פרטים על כך בישיבה הבאה וידריך אותנו לקראת הוויכוח על התקציב.

היו"ר ה. ברגר:
הישיבה נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 10.45